

присутності ліквідних інструментів. Негативний вплив бюджетного дефіциту і державного боргу виявляються у витісненні інвестицій, зменшенні економічного потенціалу.

Політика державних заощаджень може позитивно вплинути на економічний розвиток, але це питання на даний час може тільки розглядатися.

Зменшення зовнішнього державного боргу шляхом зменшення видатків і відповідно збільшення доходів державного бюджету негативно впливає на економічну активність, тому що збільшується податкове навантаження, зменшується інвестування та інше.

Література

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с 14-го англ. изд. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 972 с.
2. Ушакова Н.М., Кучер Г.В., Александров В.Т., Недбаєва С.М. Державні фінанси: Управління державним боргом. У 5-ти томах. – Том 2. – Київ: НВП «АВТ лтд.», 2004. – 368 с.
3. Сухарев А.Н. От политики государственного долга к политике государственных сбережений // Проблемы современной экономики, №4 (32), 2009 г. [Режим доступу]: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=26471>
4. Міністерство фінансів України: www.minfin.gov.ua
5. Державний комітет статистики України: www.ukrstat.gov.ua
Державне казначейство України: www.treasury.gov.ua

УДК 330.4:331.25(477)

В.М. Япешко

Сучасний стан пенсійного забезпечення в Україні

У статті розглянуто сучасний стан солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та проаналізовано основні показники функціонування недержавних пенсійних фондів.

Ключові слова: солідарна пенсійна система, пенсійні виплати, демографічна ситуація, система недержавного пенсійного забезпечення, недержавні пенсійні фонди.

In the article the current state of solidarity system of obligatory state pension insurance is considered. The basic indicators of functioning of non-state pension funds are analyzed.

Keywords: *solidarity pension system, pension payments, demographic situation, system of non-state provision of pensions, non-state pension funds.*

Актуальність. Проблема забезпечення гідного рівня пенсій громадянам України є актуальною і постійно перебуває в центрі уваги як політиків, так і науковців. На даний час у багатьох країнах запроваджено багаторівневі пенсійні системи, оскільки жодна країна не в змозі за рахунок солідарної пенсійної системи забезпечити гідний рівень життя усіх громадян. Україна не стала винятком. Через демографічну кризу й старіння населення посилюється навантаження пенсіонерів на працездатне населення. У зв'язку з цим виникає проблема наповнення Пенсійного фонду України. З 2004 року в Україні діє трирівнева система пенсійного забезпечення, яка передбачає право громадян на отримання так званої додаткової пенсії, розмір якої кожна людина може регулювати сама. Питання розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення України в контексті пенсійної реформи набуває великої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час вказане питання вивчається багатьма дослідниками як у нашій країні, так і за кордоном. Дослідженням проблем пенсійного забезпечення України займаються такі науковці як Б.Зайчук, В.Мельничук [6], Ю.Палкін, С.Сивак, а також

інші автори. Питання розвитку недержавного пенсійного забезпечення розглядали такі вчені як А.Бахмач, В.Гордієнко, М.Лазебна, С.Науменкова, Г.Терещенко, Н.Ткаченко [9] та інші. Серед зарубіжних авторів слід згадати М.Гуру [5], Е.Девіса, Р.Левайна, С.Фішера та ін.

Постановка завдання. З метою обґрунтування необхідності створення недержавних пенсійних фондів, слід проаналізувати сучасний стан пенсійного забезпечення населення в Україні та основні показники функціонування недержавних пенсійних фондів.

Мета статті. Аналіз сучасного стану пенсійного забезпечення населення в Україні та обґрунтування необхідності створення недержавних пенсійних фондів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2] система пенсійного забезпечення в Україні має три рівня, які відображені на рис. 1.

Перший рівень базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» .

Другий рівень – на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

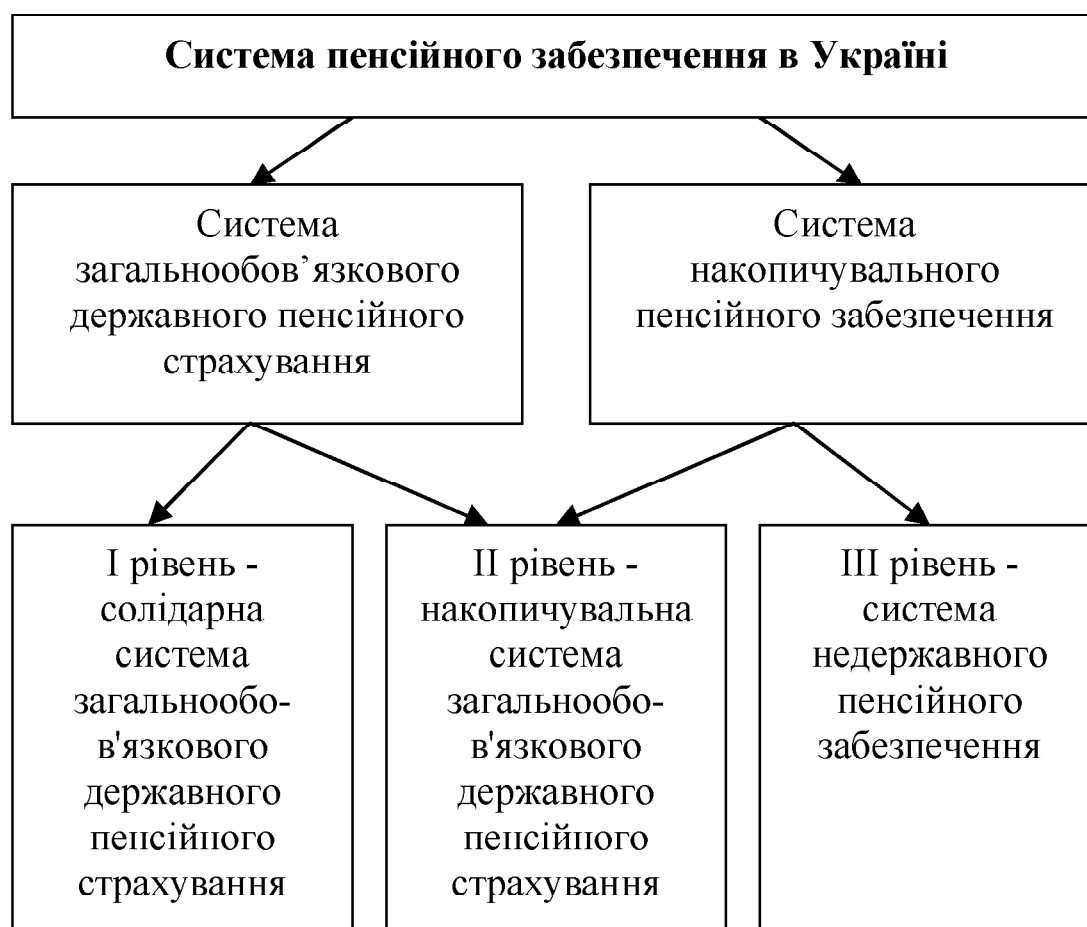

Рис.1. Система пенсійного забезпечення в Україні.

За час реформи у 2004–2010 роках ситуація в солідарній системі (перший рівень) лише погіршилася. З огляду на наявність другого та третього рівнів системи українські пенсіонери мали б отримувати не одну, а щонайменше три різні пенсії, та поки що цього не сталося [6].

Середній розмір пенсії із солідарної системи в Україні на 1 липня 2010 року становив 1 103,56 грн. на місяць, на 1 січня 2011 року – 1 151,93 гривень. При цьому розмір мінімальної пенсії за віком на 1 січня 2011 року становить 750 гривень, а до кінця року збільшиться на 50 гривень і на 1 грудня 2011 року становитиме 800 гривень

відповідно до Законів України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» [1] та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2]. Порівнюючи середній розмір пенсії та нинішній ріст цін на товари і послуги, можна зробити висновок, що вказаних коштів недостатньо для забезпечення потреб пенсіонерів.

99,9% українців розуміють пенсію як державну допомогу – «подяку» за свою працю «на благо країни». Проте пенсія в Україні є чи не найнижчою в Європі, будучи в рази меншою від пенсії в інших державах, зокрема країнах-сусідах [6].

Середня пенсія українця майже в 14 разів менша від середньої пенсії фіна, в 10,4 рази – ізраїльтянина, у 9 разів – американця, у 8,6 рази – німця. Якщо ж порівнювати з країнами, які ще недавно входили до радянського блоку, то й тут ми суттєво програємо: полякам – учетверо, угорцям – утричі, литовцям – у 2,3 рази, росіянам – у 2,2 рази [6].

Населення України стрімко скорочується й старіє. У 2001 році в Україні проживало 48,9 мільйонів осіб, у 2005-му – 47,3, а станом на 1 січня 2010 року – 46,0 мільйонів осіб.

Скорочення населення викликане тим, що кількість померлих перевищує кількість народжених. Природний приріст населення відображено у табл. 1. Зменшення кількості населення в Україні супроводжується його старінням, станом на 1 січня 2009 року частка людей в старшому за працездатний вік становила 24,2% від загального населення.

Робоча сила України, що становила 22,4 млн. людей у 2007 році, зменшиться до 14,4 у 2050 році; зайнятість знизиться з 20,9 до 13,9 млн. Коефіцієнт демографічної залежності (співвідношення кількості пенсіонерів до

кількості людей, які працюють і здійснюють внески) збільшиться з 0,42 до 0,91.

Таблиця 1

Кількість народжених, померлих та природний приріст населення

Показники	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Кількість народжених, тис. чол.	657,2	492,9	385,1	426,1	460,4	472,7	510,6
Кількість померлих, тис. чол.	629,6	792,6	758,1	782,0	758,1	762,9	754,5
Природний приріст населення, тис. чол.	27,6	-299,7	-373,0	-355,9	-297,7	-290,2	-243,9

Джерело: за даними Державного комітету статистики [8].

Більш вражаючим є збільшення коефіцієнта системної залежності (співвідношення кількості пенсіонерів до кількості тих, хто робить внески): з 0,90 до 1,39 (іншими словами, 139 пенсіонерів на 100 працюючих, які платять пенсійні внески). Це дійсно сумна перспектива для працюючих, оскільки вони працюватимуть на себе та, крім того, робитимуть пенсійні внески, які будуть спрямовані на оплату пенсії одного пенсіонера та більше третини пенсії ще одного пенсіонера [5].

Табл. 2 показує прогнози ключових демографічних показників, базуючись на моделі, яка використовується Інститутом демографії і соціальних досліджень [5].

Таблиця 2

Ключові демографічні показники

Показники	2007	2025	2050
Населення, млн. чол.	46,5	41,1	33,2
Населення віком 18-59 років, млн. чол.	28,5	23,4	16,1
Населення віком понад 60 років, млн. чол.	9,5	10,5	12,0
Робоча сила, млн. чол.	22,4	19,5	14,4
Зайнятість, млн. чол.	20,9	18,7	13,9
Пенсіонери, млн. чол.	13,3	13,8	13,6
Пенсіонери за віком, млн. чол.	10,6	11,1	11,1
Інші пенсіонери, млн. чол.	2,7	2,7	2,5
Співвідношення населення віком понад середній пенсійний вік до населення віком від 16 років до середнього пенсійного віку	0,42	0,56	0,91
Співвідношення кількості пенсіонерів до кількості тих, хто робить внески (коефіцієнт системної залежності)	0,90	1,04	1,39
Тривалість життя від віку 60 років (чоловіки), роки	13,7	16,7	19,6
Тривалість життя від віку 60 років (жінки), роки	19,1	21,3	23,2
Середня тривалість життя у пенсійному віці (жінки), роки	23,1	25,4	27,4

Джерело: Інститут демографії і соціальних досліджень (2006 рік).

Треба зазначити, що подібна проблема стоїть не тільки перед Україною, але й перед більшістю розвинених

країн, у яких частка населення 60 років і більше досягла в 2007 р. 20% від загальної чисельності населення, а до 2050 р. кожен третій буде не молодше 60 років (табл. 3). У найрозвиненіших країнах чисельність людей старшого віку уже перевершує чисельність дітей молодше 15 років, а до 2050 року на кожну дитину буде припадати дві людини 60 років і більше [7].

Досвід функціонування пенсійних систем у світі свідчить, що будь-яка солідарна пенсійна система дуже залежить від демографічних ризиків.

У більшості розвинених країн світу процес старіння супроводжується не тільки зниженням народжуваності, а й зменшенням смертності, і як наслідок збільшенням тривалості життя. В Україні ж, до останнього часу, одночасно відбувалось зниження рівня народжуваності і підвищення рівня смертності. Так, очікувана тривалість життя осіб, які народились у 1999–2000 рр. у середньому становила 67,9 років, в тому числі у чоловіків – 62,4 років, жінок – 73,6 років. Порівнюючи показник тривалості життя населення України з розвиненими країнами світу, можна констатувати, що більшість з них перевищила 75-річний рубіж. Наприклад, в Англії цей показник становив більше ніж 78 років для чоловіків, США і Швеції – 79, Японії – 80 років [7].

Слід зазначити, що видатки Пенсійного фонду України (далі – ПФ), як видно з рис. 2, значно перевищують доходи. З кожним роком збільшується дефіцит бюджету Пенсійного фонду України. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність постійних трансферів із держбюджету для покриття цього дефіциту.

Таблиця 3

Демографічні тенденції. Прогноз

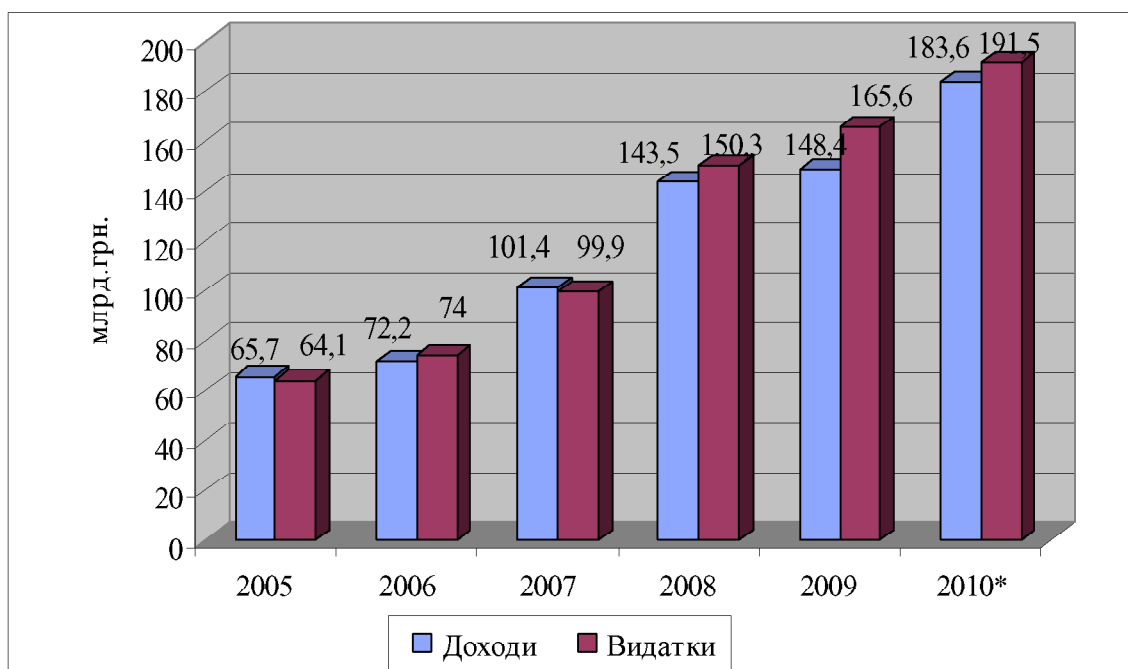
(чисельність населення в 1995 р. = 100 %)

	1995	2000	2010	2020	2030	2050
США						
населення	100,0	104,8	113,0	119,8	124,7	172,2
частка людей пенсійного віку	19,2	19,0	20,4	27,6	36,8	38,4
Японія						
населення	100,0	101,3	102,2	100,6	97,6	91,6
частка людей пенсійного віку	20,3	24,3	33,0	43,0	44,5	54,0
Німеччина						
населення	100,0	100,0	97,2	94,2	90,6	81,2
частка людей пенсійного віку	22,3	23,8	30,3	35,4	49,2	51,9
Франція						
населення	100,0	102,2	104,9	106,9	107,8	106,1
частка людей пенсійного віку	22,1	23,6	24,6	32,3	39,1	43,5
Італія						
населення	100,0	100,1	98,2	95,3	91,9	82,6
частка людей пенсійного віку	23,8	26,5	31,2	37,5	48,3	60,0
Великобританія						
населення	100,0	101,0	102,2	103,5	103,9	102,0
частка людей пенсійного віку	24,3	24,4	25,8	31,2	38,7	41,2

Канада						
населення	100,0	105,0	113,2	119,7	123,1	122,7
частка людей пенсійного віку	17,5	18,2	20,4	28,4	39,1	41,8
Швеція						
населення	100,0	101,8	103,8	105,7	107,0	107,0
частка людей пенсійного віку	17,4	26,9	29,1	35,6	39,4	38,6

Джерело: за даними Пенсійного фонду України (<http://www.pfu.gov.ua/>)

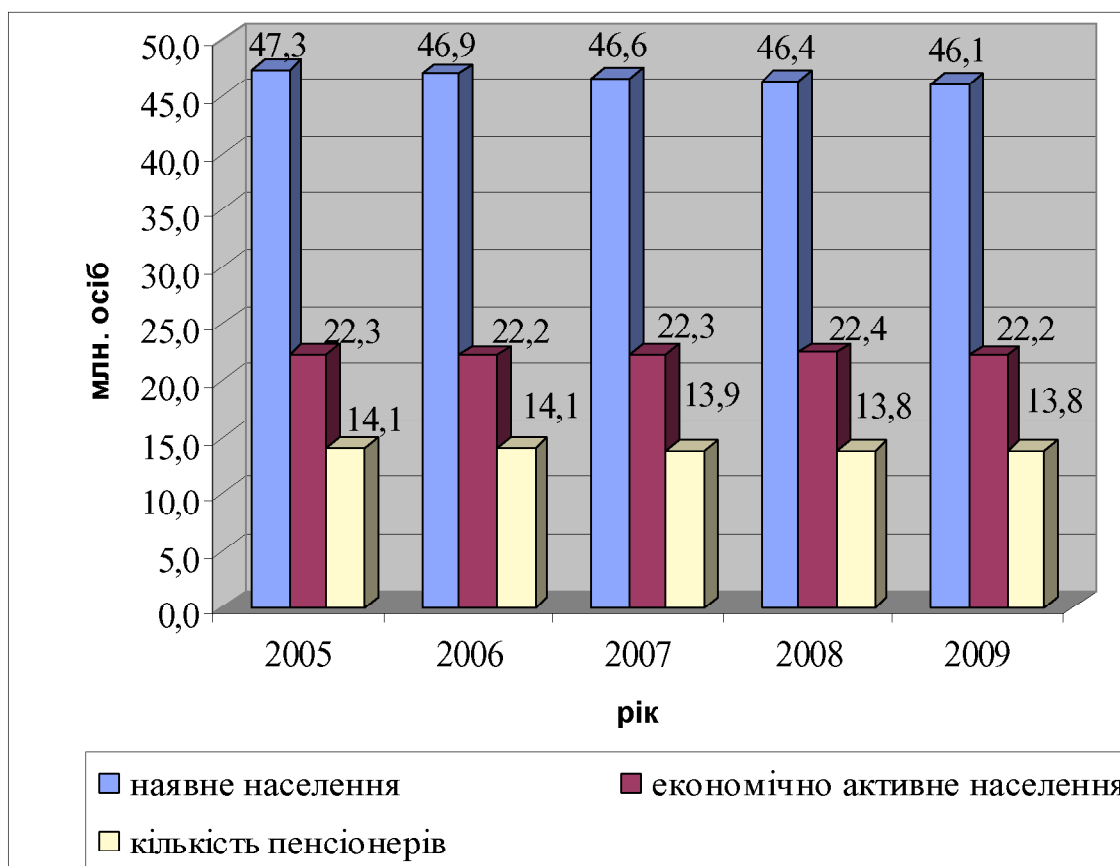
У Законі України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» [1] на дотації Пенсійному фонду закладено 58,3 мільярдів гривень, з яких 40,5 мільярдів – дотація на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами, і 17,8 мільярдів гривень – покриття дефіциту коштів ПФ для виплати пенсій.

Джерело: за даними Пенсійного фонду України <http://www.pfu.gov.ua/>)

Рис.2. Динаміка доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду за 2005-2010 рр.

Зауважимо, що кількість пенсіонерів щороку зменшується. Проте, кількість наявного населення, а також економічно активного з кожним роком також скорочується, до того ж, більшими темпами. Відповідно, зростає і податкове навантаження (рис. 3).

Джерело: за даними Державного комітету статистики [8], [10].

Рис.3. Кількість населення та пенсіонерів станом на 1 січня 2007-2009 рр.

Отже, солідарна пенсійна система з кожним роком стає менш ефективною і не здатна забезпечити гідне життя пенсіонерів.

В Україні система недержавного пенсійного забезпечення становить третій рівень пенсійної системи,

---

запроваджений Законом України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 9 липня 2003 року [3].

Система недержавного пенсійного забезпечення - це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється на принципах, передбачених Законом України “Про недержавне пенсійне забезпечення” [3]:

- законодавчого визначення умов недержавного пенсійного забезпечення;
- заінтересованості фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні;
- добровільності створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб;
- добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибору виду пенсійної виплати, крім випадків, передбачених цим Законом;
- добровільності прийняття роботодавцем рішення про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;
- економічної заінтересованості роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;

- неможливості необґрунтованої відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного пенсійного забезпечення на користь своїх працівників, якщо роботодавець розпочав здійснення таких пенсійних внесків;
- рівноправності всіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі;
- розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів його засновників і роботодавців - платників пенсійного фонду, адміністратора, компаній з управління активами, страхових організацій з метою унеможливлення банкрутства пенсійного фонду;
- визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи;
- гарантування фізичним особам реалізації прав, наданих їм цим Законом;
- цільового та ефективного використання пенсійних коштів;
- державного регулювання розміру тарифів на послуги, що надаються у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- відповідальності суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм, передбачених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами;
- державного регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляду за його здійсненням.

В основному недержавне пенсійне забезпечення здійснюється недержавними пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками відповідно до законодавства.

Недержавні пенсійні фонди (далі – НПФ) створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками.

Недержавне пенсійне забезпечення є для пенсійних фондів виключним видом діяльності. Провадження пенсійними фондами іншої діяльності, не передбаченої Законом України “Про недержавне пенсійне забезпечення” [3], забороняється.

Активи пенсійного фонду (пенсійні активи) формуються за рахунок внесків до пенсійного фонду (пенсійних внесків) та прибутку (збитку) від інвестування пенсійних внесків.

Умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення учасників фонду установлюються у вигляді пенсійних схем, які є невід’ємним додатком до статуту недержавного пенсійного фонду.

За видами пенсійні фонди можуть утворюватися як відкриті пенсійні фонди, корпоративні пенсійні фонди та професійні пенсійні фонди (табл. 4).

На даний час функціонують в основному відкриті НПФ, оскільки такі фонди не мають обмежень щодо учасників. Значно менше корпоративних та професійних НПФ, так як вони створюються для окремих працівників, пов’язаних місцем роботи або професією.

Рівень фінансової безпеки НПФ щодо виконання зобов’язань перед учасниками фонду є вищим, ніж у інших фінансових інститутів.

Таблиця 4

Види недержавних пенсійних фондів

Види НПФ	Засновники	Учасники	Кількість НПФ зареєстрованих в Україні*
Відкриті	Одна чи декілька юридичних осіб	Будь-які фізичні особи	83
Корпоративні	Юридична особа - роботодавець або кілька юридичних осіб – роботодавців, до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники	Виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками та роботодавцями-платниками	11
Професійні	Об'єднання юридичних осіб – роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки (об'єднання професійних спілок), або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять)	Виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять)	9

* за даними Держфінпослуг України (<http://www.dfp.gov.ua/>)

Порівняно з комерційними банками НПФ мають такі конкурентні переваги: акумулюючи заощадження суб'єктів господарювання й домогосподарства, фонди формують потужне внутрішнє джерело довгострокових фінансових

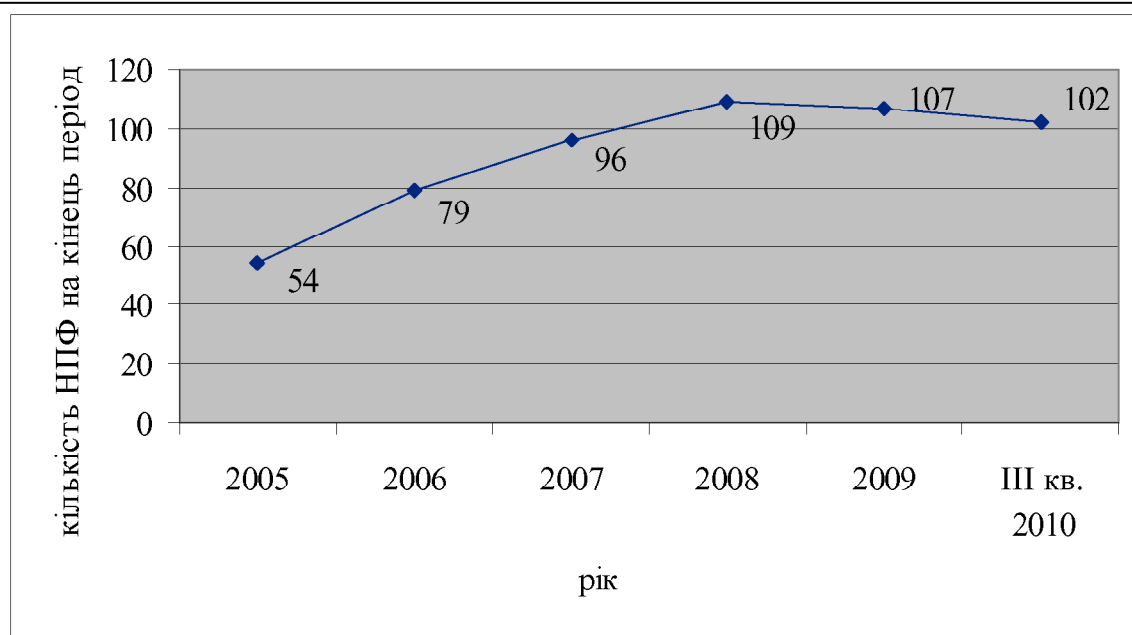
ресурсів, що надає їм «природну перевагу» у фінансуванні довгострокових інвестиційних проектів перед комерційними банками, адже ресурсна база комерційних банків є переважно коротко- й середньостроковою і значною мірою формується за рахунок зовнішніх запозичень. У разі розгортанні кризових явищ на фінансовому ринку комерційні банки наражаються на ризик «напливу» вимог вкладників щодо повернення коштів із депозитних рахунків, тоді як НПФ не чутливі до цього ризику: заощадження, що обліковуються на індивідуальних пенсійних рахунках у НПФ, мають цільове призначення, тому їх не можна забрати достроково (тобто до досягнення пенсійного віку), крім виняткових випадків. До того ж фонди здійснюють консервативні інвестиції, оскільки основним завданням їх інвестиційної діяльності є збереження і збільшення пенсійних заощаджень на фоні мінімізації ризиків для вкладників та учасників НПФ [9].

Станом на 30.09.10 в Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про 102 недержавні пенсійні фонди, 43 адміністратори НПФ (рис. 4).

Як видно з рисунка 4, кількість зареєстрованих НПФ з кожним роком збільшувалася майже в 1,5 рази, але в останні роки розвиток дещо загальмувала економічна криза.

Але найбільше вона вплинула не на кількість НПФ, а безпосередньо на учасників і вкладників, які на даний час переймаються іншими проблемами, такими як збереження місця роботи або її пошуком, зменшенням витрат, збільшенням доходів тощо. Вказані проблеми відсувають турботу про майбутню пенсію на останнє місце.

Джерело: за даними Держфінпослуг України (<http://www.dfp.gov.ua/>)

Рис.4. Кількість зареєстрованих НПФ.

Значення переважної більшості основних показників НПФ демонстрували позитивну динаміку, про що свідчать дані, наведені в табл. 5.

Загальний обсяг активів, сформованих пенсійними фондами, станом на 30.09.10 становить 1 057,3 млн. грн. Всього за дев'ять місяців 2010 року активи недержавних пенсійних фондів зросли на 23,2% (або на 199,4 млн. грн.) порівняно з кінцем 2009 року [4].

Загальна сума доходу, отриманого від інвестування пенсійних активів, станом на 30.09.10 становила 359,2 млн. грн. (або 40,5% від суми залучених внесків), збільшившись протягом 9 місяців 2010 року на 122,5 млн. грн. (або на 51,6%).

Станом на 30.09.10 загальні активи НПФ становили 1 057,3 млн. грн., з яких кошти на поточному рахунку - 55,6 млн. грн. або 5,3% та інвестовані активи НПФ в сумі 1 001,7 млн. грн. або 94,7%.

Переважними напрямками інвестування пенсійних активів є:

➤ грошові кошти, розміщені на вкладних (депозитних) рахунках - 401,7 млн. грн. (38% інвестованих активів);

➤ облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України - 173,3 млн. грн. (16,4%);

➤ цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України - 155,9 млн. грн. (14,7%);

➤ акції українських емітентів - 87,5 млн. грн. (8,3%);

➤ об'єкти нерухомості - 31,7 млн. грн. (3,0%);

➤ банківські метали - 32,0 млн. грн. (3,0%);

➤ цінні папери, дохід за якими гарантовано Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими радами відповідно до законодавства – 5,1 млн. грн. (0,5%);

➤ активи, не заборонені законодавством України – 114,4 млн. грн. (10,8%).

Метою інвестування пенсійних активів є, насамперед, збереження пенсійних заощаджень громадян. Тому стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів є більш консервативною, ніж у інших фінансових установ [4].

Розмір додаткової пенсії значною мірою може залежати від результатів інвестиційної діяльності НПФ. Для захисту заощаджень їх учасників в Законі України “Про недержавне пенсійне забезпечення” [3] визначені загальні обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами пенсійного фонду. Особа, що здійснює управління активами пенсійного фонду, під час провадження нею такої діяльності не має права:

1) формувати пенсійні активи за рахунок позикових (кредитних) коштів;

Таблиця 5

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Недержавні пенсійні фонди	2008 рік	2009 рік	9 міс. 2010 року	Темпи приросту, %	
				2009/2008	9міс. 2010/2009
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів (тис. шт.)	62,3	62,5	66,9	0,3	7,0
Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами (тис. осіб)	482,5	497,1	484,3	3,0	-2,6
Загальні активи НПФ (млн. грн.)	612,2	857,9	1 057,3	40,1	23,2
Пенсійні внески (млн. грн.), у т.ч.	582,9	754,6	887,3	29,5	17,6
- від фізичних осіб	26,0	31,8	38,0	22,3	19,5
- від юридичних осіб	556,8	722,7	849,2	29,8	17,5
- від фізичних осіб-підприємців	0,1	0,1	0,1	-	-
Пенсійні виплати (млн. грн.)	27,3	90,1	143,8	230,0	59,6
Кількість осіб, що отримали/ отримують пенсійні виплати (тис. осіб)	10,9	28,1	43,9	157,8	56,2
Сума інвестиційного доходу (млн. грн.)	86,8	236,7	359,2	172,7	51,8
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів (млн. грн.)	31,6	47,1	60,0	49,1	27,4

Джерело: за даними Держфінпослуг України (<http://www.dfp.gov.ua/>)

2) надавати майнові гарантії, забезпечені пенсійними активами, або будь-які кредити (позики) за рахунок пенсійних активів;

3) укладати угоди купівлі-продажу або міні пенсійних активів з обов'язковою умовою зворотного викупу;

4) тримати на банківських депозитних рахунках та в ощадних сертифікатах банків більш як 40 відсотків загальної вартості пенсійних активів пенсійного фонду, при цьому не більш як 10 відсотків загальної вартості пенсійних активів в зобов'язаннях одного банку;

5) придбавати або додатково інвестувати в цінні папери одного емітента більш як 5 відсотків загальної вартості пенсійних активів;

б) емітувати будь-які боргові цінні папери та похідні цінні папери тощо.

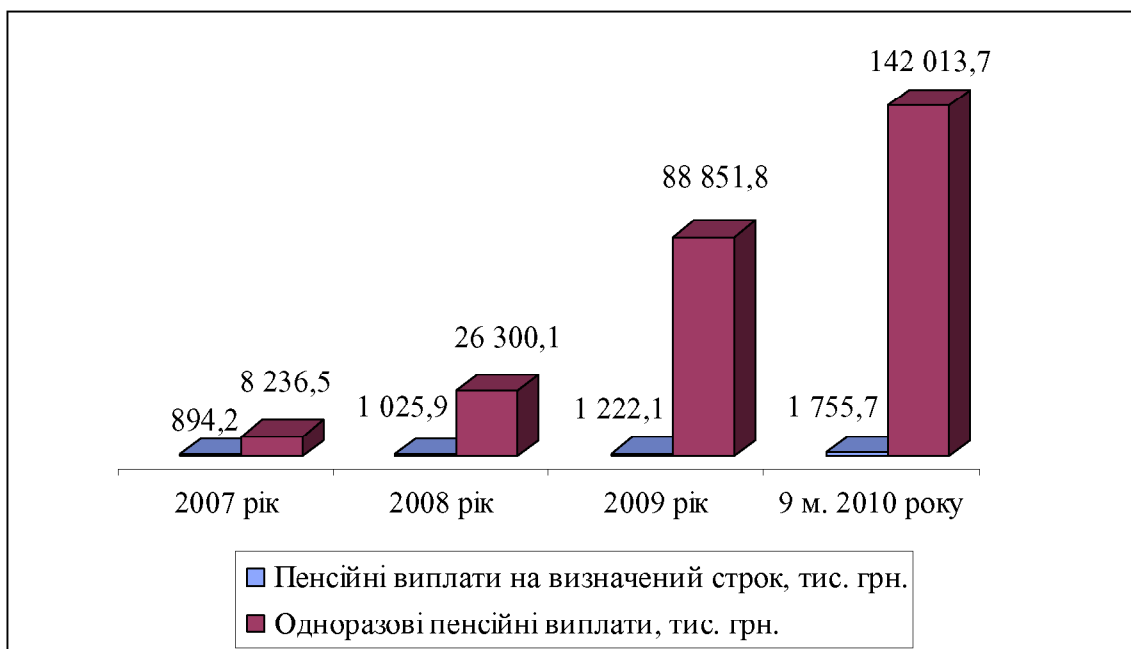
Протягом січня – вересня 2010 року зріс обсяг сплачених пенсійних внесків. Так, станом на 30.09.10 всіма вкладниками недержавних пенсійних фондів було сплачено 887,3 млн. грн. пенсійних внесків, що на 17,6% більше, ніж на кінець 2009 року (або на 132,7 млн. грн.). При цьому 95,7% загальної суми пенсійних внесків надійшло від юридичних осіб, а 4,3% – від фізичних осіб. Це свідчить про слабку поінформованість населення щодо створення і діяльності НПФ [4].

Пенсійні виплати (одноразові та на визначений строк) станом на 30.09.10 становили 143,8 млн. грн., збільшившись за 9 місяців 2010 року на 59,6% (рис.5).

Недержавними пенсійними фондами станом на кінець III кварталу 2010 року було здійснено пенсійних виплат (одноразово та на визначений строк) 42 873 учасникам та 1050 спадкоємцям, тобто 9,1% учасників від їх загальної кількості отримали пенсійні виплати станом на 30.09.10.

Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами за дев'ять місяців 2010 року зменшилась на

12,8 тис. осіб у порівнянні з кінцем 2009 року. Основними причинами стали [9]:

Джерело: за даними Держфінпослуг України (<http://www.dfp.gov.ua/>)

Рис.5. Пенсійні виплати за 2007-2009 рр. та 9 місяців 2010 р.

- незнання переваг, які надає громадянину участь у НПФ. Як свідчить дослідження суспільної думки, близько 40% респондентів нічого не знають про особливості їх функціонування;

- низький рівень довіри населення до діяльності НПФ: їм довіряють лише 5% респондентів;

- недостатній рівень доходів. Згідно з результатами вибіркового обстеження умов життя домогосподарств у 2009 році лише 11,1% із них мали достатньо доходів і робили заощадження, тоді як 43,5%, хоча й мали достатньо доходів, проте заощаджень не робили, 40,2% постійно відмовляли собі в найнеобхіднішому, крім харчування,

3,4% не могли забезпечити собі навіть достатнє харчування;

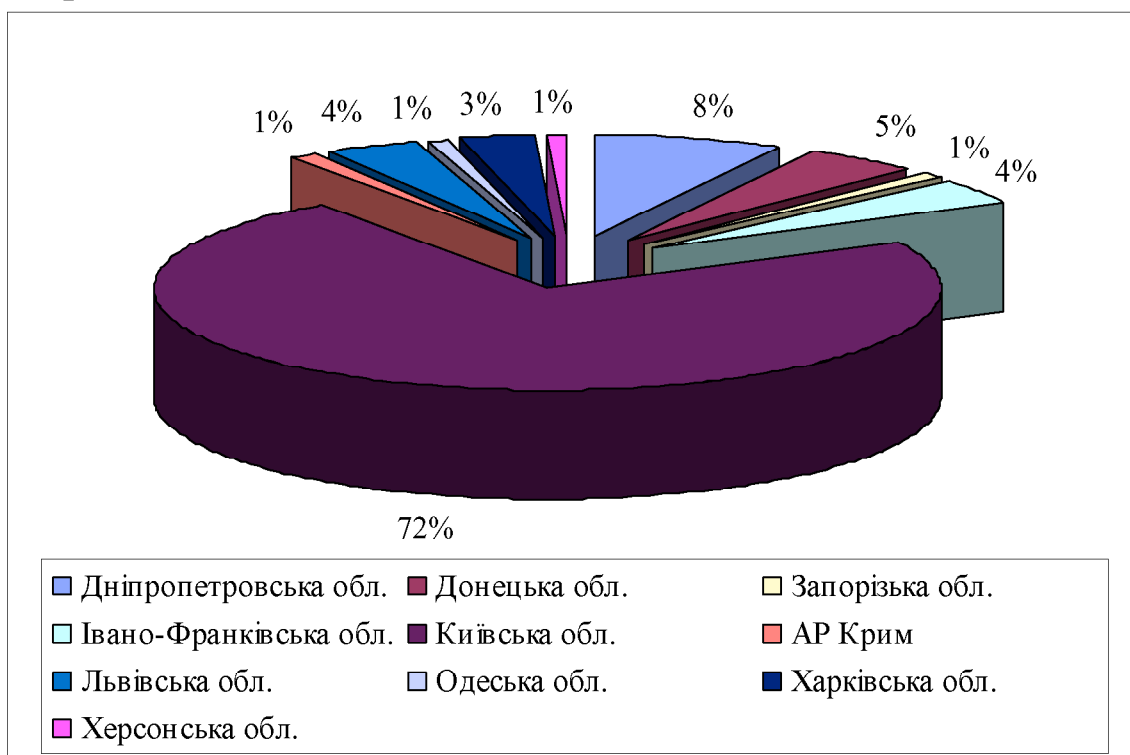
- переорієнтація окремих домогосподарств із заощаджувальної моделі поведінки до кредитної тощо. Доступність споживчого кредитування сформувала групу громадян із нульовими заощадженнями. Свідченням цього є те, що на 1 січня 2010 року кредити, надані домашнім господарствам комерційними банками, становили 241,25 млрд. грн., тоді як депозити домогосподарств були на 27,15 млрд. грн. меншими – 214,1 млрд. гривень.

Особливістю створення НПФ є їх нерівномірне розміщення за територіальним принципом. У Києві зосереджено 72% усіх фондів, в той час у таких областях як, Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька та Чернігівська до цього часу не створено жодного фонду (рис. 6).

За дев'ять місяців 2010 року зросли на 27,4% витрати, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, і в цілому за час існування пенсійних фондів становлять 60 млн. грн., або 5,7% від загальної суми активів НПФ.

Основна частина витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів станом на 30.09.10, припадає на оплату послуг з управління активами пенсійного фонду – 37 466,9 тис. грн., або 62,4% від загальної суми витрат. Витрати на оплату послуг з адміністрування пенсійного фонду становлять 17 814,9 тис. грн., або 29,7% від загальної суми витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів. Оплата послуг зберігача, який здійснює відповідальне зберігання активів пенсійного фонду,

становить 2 555,1 тис. грн., або 4,3% від загальної суми витрат [4].

Джерело: за даними Держфінпослуг України (<http://www.dfp.gov.ua/>)

Рис.6. Розміщення НПФ в Україні.

Висновки.

1. У зв'язку з демографічною кризою, старінням населення, дефіцитом Пенсійного фонду України, низьким розміром пенсійних виплат солідарна пенсійна система не здатна забезпечити гідне життя пенсіонерів.

2. Недержавні пенсійні фонди динамічно розвиваються. Але існує безліч факторів, які стримують їх розвиток, серед них такі, як непоінформованість населення, низький рівень заробітної плати, недовіра громадян до НПФ та інші.

3. Розвиток НПФ в Україні та подальше їх удосконалення – це реальна можливість підвищення якості життя осіб пенсійного віку.

Література.

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 23.12.2010 № 2857-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2857-17>
2. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1058-15>
3. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>
4. Інформація про стан і розвиток недержавного пенсійного забезпечення України // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України: Недержавні пенсійні фонди // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/732.html>
5. Марек Гура. Пенсійна реформа: Виклик для України / За ред. Марчіна Свенціцькі, Інни Чапко, Анастасії Єрмошенко. - К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, 2008. - 68 с.
6. Мельничук В. Старість без радості: солідарна пенсійна система є класичною фінансовою та демографічною пірамідою // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krivoyrog.com/index.php?option=com_content&task=view&id=130171&Itemid=84
7. Пенсійний фонд України, Міністерство праці та соціальної політики України. Огляд світового досвіду запровадження пенсійних реформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=94986&cat_id=99092
8. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держ. ком. статистики України; [Н.П.Павленко (відп. за вип.)]. – К. : 2009. – 566 с.
9. Ткаченко Н.В., Цікановська Н.А. Роль недержавних пенсійних фондів у розвитку фінансового ринку України // Фінанси України. – 2010. - № 12. – с. 69-79
10. Україна у цифрах 2009: статистичний збірник / Держ. ком. статистики України; [Н.П.Павленко (відп. за вип.)]. – К. : Державне підприємство “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 257 с.